

ПСИХОЕНЕРГЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ ВИНИКНЕННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ СВІДОМОСТІ ЛЮДИНИ

Доведено, що психоенергетичним підґрунтям виникнення і функціонування свідомості людини є існування зовнішнього та внутрішнього психічного у вигляді психоенергії, наявність у психічному, в тому числі й первинних потребах, інформаційної та енергетичної складових; наявність у психіці дитини психічного несвідомого і надсвідомого, які «запускають» базові псі-програми, що стимулюють початок розвитку свідомості на основі формування псі-програми усвідомлення.

Ключові слова: людська психіка, значущість, психічне, внутрішнє психічне, зовнішнє психічне, псі-операції, псі-програми усвідомлення.

Постановка проблеми. В історії науки неодноразово робилися спроби розгадати не лише походження свідомості, але й таємниці початкового її виникнення в людини, а також закономірності та принципи її функціонування. Це стосується і психологічної науки. Про свідомість написано тисячі праць. Проте і сьогодні вона залишається ще загадкою. Як правило, її трактують, виходячи з функцій.

Операційно-функціональний процес усвідомлення людиною навколишнього світу і себе в ньому майже у всіх психологічних концепціях описано нечітко, абстрактно, більшою мірою як твердження й аксіоми, тому що більшість дослідників радянського та пострадянського періоду не ризикнули глибоко розглядати ці теми. Пропонувалося розглядати виникнення і початок функціонування свідомості як механізм адаптації до зміни навколишніх впливів. Проте питання механізмів, за допомогою яких вони здійснюють акт усвідомлення, залишилися без відповіді.

Вчені іншого напрямку вбачають детермінанти функціонування свідомості в надрах соціальної комунікації. Вони вказують на те, що цей процес є похідним від спільної суспільно обумовленої продуктивної діяльності. Але і тут питання про процеси первинного усвідомлення, тобто початок функціонування свідомості людини, залишилися поза увагою дослідників.

У підручниках західних учених узагалі про виникнення і функціонування свідомості навіть не згадується або, принаймні, нічого чітко не сказано. Тому розкриття психоенергетичного підґрунтя виникнення і функціонування свідомості людини (свідомого рівня людської психіки) є важливим як для теорії, так і для практики психологічної науки.

Стан дослідження проблеми. Свідомість вивчали споконвічно. Вона розглядалася з еволюційної, духовної, поведінкової, неврологічної, педагогічної, психологічної, соціальної (соціологічної), політичної та інших точок зору.

У філософії свідомість розглядають як усвідомлене буття, ставлення «Я» до «не Я», властивість високоорганізованої матерії, що полягає у психічному віддзеркаленні дійсності, як суб'єктивний образ об'єктивного світу; як ідеальне на протилежність матеріальному і в єдності з ним. До основних філософських теорій свідомості належать дуалізм, логічний біхевіоризм, ідеалізм, матеріалізм, функціоналізм, двоаспектна теорія, феноменологічна теорія, емерджентна теорія, теорія «торсійної свідомості» О.Є. Акімова і В.М. Бінґи, теорія «квантової свідомості» («квантового нейрокомп'ютинґа») Хамерофа-Пенроуза, теорія «торсійного нейрокомп'ютинґу» і «живого Всесвіту» В.Д. Циганкова та ін.

Однак вони чітко не дали однозначної відповіді на питання про виникнення свідомості людини, про аспекти її функціонування.

У площині психологічної науки свідомість вивчали десятки дослідників, серед яких Г. Адлер [2], О.Г. Асмолов [3], Е. Берн [4], С. Гроф [11], Э. Нойман [13], Х. Феррер [15], Г.Т. Хант [16], Дж. Хіллман [17] та ін. Тут найбільш відомі біофізична та енергоінформаційна концептуальні моделі свідомості. У наш час з'явилася смислова теорія свідомості, розроблена А.Ю. Агафоновим [1], а також психоенергоінформаційна теорія свідомості, яка розробляється нами [5; 6; 7; 8; 9].

Найчастіше свідомість трактують як:

- здатність ідеального відтворення дійсності;
- вища, властива тільки людині форма віддзеркалення дійсності, що є сукупністю психічних процесів, які дозволяють їй орієнтуватися в навколишньому світі, часі, власній особі, котра забезпечує спадкоємність досвіду, єдність і різноманіття поведінки;

- стан людини при повному розумі;
- здатність адекватно відображати явища дійсності;
- властивий людині спосіб ставлення до об'єктивної дійсності, опосередкований загальними формами суспільно-історичної діяльності людей;
- здатність до рефлексії;
- центр обробки інформації та ухвалення рішення;
- суб'єктивна відповідність активної, такої, що знаходиться у фокусі уваги домінуючої зони збудження мозку, виділеної системами уваги;
- думки та ідеї людини, в їх сприйнятті й відчутті, які вона здатна викласти вербально;
- вища функція мозку, що полягає в узагальненому і цілеспрямованому віддзеркаленні дійсності;
- елемент пам'яті, що має «посилання» на себе – визначення термінів «пам'ять», «посилання» і «елемент»;
- стан, у якому знаєш, розумієш.

Але і в цих трактуваннях не розкрито операційно-функціональних аспектів виникнення свідомості людини та її «роботи».

Загалом у психологічній науці до цього часу ще чітко не розмежовано функціонування різних рівнів психіки людини (несвідомого, підсвідомого, свідомого і надсвідомого) та їх взаємодії; не розкрито момент виникнення і початку функціонування свідомості людини та самого процесу усвідомлення предметів, явищ і зв'язків між ними, навколишнього світу, себе в ньому та ін.; не виявлено, за допомогою яких засобів вона здійснює операційно-функціональні усвідомлені перетворення та утворення. Іноді дослідники говорять про механізми свідомості, однак на питання, як вони працюють, що приводить їх у рух, яким чином і за допомогою чого здійснюється первинний акт усвідомлення, а потім усвідомлення перетворення та нові утворення у психіці (і свідомості), відповіді немає.

Виходячи з цього, *метою* нашого наукового пошуку є визначення психоенергетичного підґрунтя виникнення первинного процесу усвідомлення як початкового етапу функціонування свідомості людини.

Виклад основних положень. Для того, щоб розкрити психоенергетичне підґрунтя виникнення свідомості в людини, а також початок її функціонування необхідно визначитися в початкових положеннях. Такими є положення, що нами обґрунтовані в попередніх дослідженнях, а саме: про людську психіку [5; 6; 7; 9], її рівні [5; 6; 7; 9], псі-енергію [5; 6; 7], психічне [5; 6; 7], псі-програми [5; 8] і псі-операції [5; 8], а також про процес усвідомлення.

Для розуміння наступного матеріалу акцентуємо увагу на деяких із них.

Психічне – це те, що містить психоенергію будь-якої полярності й може взаємодіяти з людською психікою та іншим психічним. Психічне поділяється на внутрішнє і зовнішнє [5, с. 183–188]. На несвідомому, підсвідомому, свідомому і надсвідомому рівнях людської психіки міститься своє психічне. Різниця між ними в тому, що психічне, у тому числі й псі-програми на несвідомому і надсвідомому рівнях людської психіки задані попередньо, а на підсвідомому і свідомому рівнях – формуються з моменту народження і до кінця життя.

Взаємодія будь-якого психічного можлива внаслідок того, що людська психіка і саме психічне, як нами досліджено, функціонують на енергетичному рівні, тобто у вигляді псі-енергії, котра містить у собі дві складові – інформаційну та енергетичну [5, с. 183–190]. *Інформаційна складова* містить відомості про явища, процеси, події, наміри, установки тощо. *Енергетична складова* відображає значущість того, що закладено в інформації, тобто енергетичну величину психічного [5, с. 184–185; 8, с. 10].

Психіка й психічне взаємодіють шляхом обміну і взаємовпливу психоенергії через псі-програми, які нами вже досліджувалися [5; 8; 9]. Нами доведено, що *псі-програма – це внутрішнє психічне, сформоване на основі несвідомої або свідомої фіксованої установки зі своїм псі-кодом, що активізує інше внутрішнє і/чи зовнішнє психічне, відповідно до цього коду, та спрямовує його на реалізацію закладеної в ній (фіксованій установці) інформації* [8, с. 12].

З моменту народження дитини базова псі-програма надсвідомого, яка формується в переднатальний і пренатальний періоди, забезпечує взаємодію внутрішнього психічного, що сформували

псі-програми несвідомого (загальнолюдського, расового, етнічного, національного, родового і родинного, котрі також сформувалися в переднатальний і пренатальний періоди), із зовнішнім психічним (рис. 1). З цього часу в дитини починає функціонувати (формуватися) свідомий рівень психіки (свідомість).

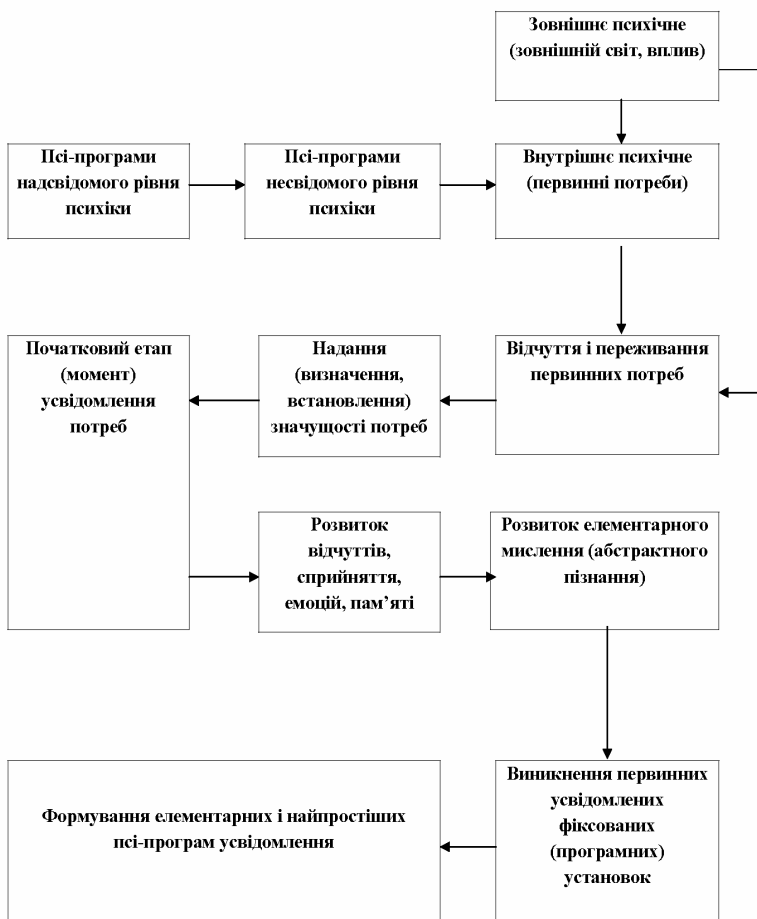

Рис. 1. Логіка процесу первинного усвідомлення дитиною (початок розвитку свідомого рівня психіки людини)

Як це відбувається?

Зазначимо, що псі-програми свідомості формуються на основі усвідомлених фіксованих установок. Фіксованими (програмними) установками для свідомості (свідомий рівень людської психіки) є актуалізовані (активовані) потреби, бажання, образи уяви, мета, переконання, різні цілі, віра, смисли життєдіяльності, ідеї, думки, погляди, інтереси, стереотипи, звичаї, традиції, твердження, які людина хоча б як-небудь усвідомила, тобто розуміє їх, оцінює, вважає необхідними і важливими та ін. Власне тоді, коли усвідомлені фіксовані установки стають самостійним внутрішнім психічним у людській психіці, починається формування відповідної псі-програми на свідомому рівні.

У попередніх дослідженнях ми довели, що лише псі-програми людської психіки є знаряддям здійснення у ній операційно-функціональних перетворень як зовнішнього, так і внутрішнього психічного на основі наявного у ній психічного, його психоенергії, її сприймання, обробки, перетворення і передавання [5; 8].

Це стосується всіх рівнів людської психіки. Однак лише на свідомому рівні формуються псі-програми усвідомлення людиною предметів і явищ та зв'язків між ними, навколишнього світу, себе в ньому та ін.

Тут виникають закономірні питання про усвідомлення як явище і як процес.

Уточнимо, що таке усвідомлення як явище. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» знаходимо, що усвідомлювати означає «осягати розумом, сприймати свідомо, розуміти значення, сенс чого-небудь; осмислювати. // До кінця, повністю розуміти що-небудь, проникати в його суть, правильно оцінювати щось. // у сполученні зі сл. себе. Вважати, відчувати себе ким-небудь або яким-небудь» [10, с. 1515].

Слід зазначити, що у цьому контексті трактують поняття «усвідомлення» і психологи. Однак, яким чином і за допомогою чого здійснюється сам процес усвідомлення людиною будь-чого чи будь-кого, залишається не лише спірним, але і мало дослідженим.

З позицій енергетичної концепції психіки і психічного «усвідомити» означає розшифрувати інформацію, що закладена у відповідному психічному, та встановити, визначити її значущість для

себе, інших людей, природи, суспільства, держави, навколишнього світу тощо.

Усвідомлення людиною інформації, закладеної у психічному, полягає в тому, що вона: розуміє її зміст; оцінює ступінь корисності чи шкідливості для себе (на ранніх стадіях розвитку свідомості); оцінює ступінь корисності чи шкідливості для інших людей, природи, суспільства, держави (на вищих стадіях розвитку свідомості); визначає її значення для життєдіяльності; порівнює її з наявними знаннями (інформацією); розмірковує над її змістом, робить висновки про ступінь її новизни, встановлює зв'язки і залежності; визначає своє ставлення до неї, що виражається в емоціях, почуттях і вчинках; передбачає наслідки її використання, виділяє в ній головне; розуміє, що вона знає або не знає; формує установку щодо її реалізації, тобто буде, руйнує чи вдосконалює псі-програми та ін.

Власне встановлення, визначення значущості інформації, що закладена у психічному, і є процесом усвідомлення її змісту. Значущість інформації – це ступінь її важливості, цінності, необхідності. Вона у процесі розвитку свідомості відіграє важливу роль, оскільки формує мотивацію до реалізації того, що закладено в інформації, а на стадії початку розвитку свідомості є якраз тим поштовхом, який спричиняє (запускає) процес усвідомлення.

Для того, щоб розкриття цього питання було більш зрозумілим, розглянемо процес усвідомлення та його психоенергетичне підґрунтя на прикладі народження і життя дитини.

У дитини, як нами доведено, в переднатальний і пренатальний періоди формуються базові псі-програми надсвідомого і несвідомого (загальнолюдського, расового, етнічного, національного, родового і родинного). З моменту народження дитини базова псі-програма надсвідомого забезпечує взаємодію внутрішнього психічного, що сформувало псі-програми несвідомого, із зовнішнім психічним (див. рис. 1).

З появою дитини на світ у неї з'являються первинні потреби (внутрішнє психічне). Це потреби в їжі, теплі, опорожненні, комфорті. *Дитина через переживання і відчуття надає їм певну значущість.* Власне відтоді, тобто з часу надання їм *значущос-*

ті, дитина, по-перше, починає усвідомлювати, що вона хоче їсти, саму їжу, тепло, холод, процес опорожнення, тіло і дію на нього, викликану підгузниками, пеленанням, положенням тіла, світлом, п'янкою, звуками, незручністю та ін. По-друге, у цей період разом з початком розвитку відчуттів, сприйняття, емоцій та іншого також починають розвиватися пам'ять, елементарне мислення, оскільки дитина здійснює елементарні операції аналізу, синтезу, абстрагування, порівняння умов існування (тепло-холод, світло-п'янма, ніжність-грубість, задоволення-незадоволення, комфорт-дискомфорт, їх поєднання та ін.). По-третє, ці потреби трансформуються у фіксовані установки, а саме бути ситим (отримати їжу), бути в теплі, лежати в зручній позі, відчувати задоволення від опорожнення, одним словом, відчувати комфорт свого буття, а також дають поштовх формуванню первинних псі-програм – елементарних та найпростіших, які спрямовані на діяльність психіки щодо задоволення потреб організму в їжі, теплі, опорожненні, комфорті. Отже, з цього часу починають формуватися псі-програми усвідомлення, тобто починає формуватися початковий рівень свідомості.

Усвідомити будь-який предмет, явище чи зв'язок, зовнішній світ і себе в ньому означає: по-перше, сприйняти зовнішнє психічне і розшифрувати його інформацію та зафіксувати її на свідомому рівні психіки як внутрішнє психічне; по-друге, надати їй певний ступінь значущості (оцінити важливість, потрібність, значення для життєдіяльності людей і своєї та ін.); по-третє, включити в наявні псі-програми чи виробити на їх основі нові.

Здійснюється це так: психоенергія зовнішнього психічного, потрапляючи у внутрішнє психічне (психіку дитини), взаємодіє з його психоенергією (інформацією та значущістю). За допомогою відповідних псі-програм інформація, закладена як у зовнішньому, так і внутрішньому психічному, ніби зіштовхується. Далі здійснюються псі-операції, які являють собою процес взаємодії різного (зовнішнього і внутрішнього чи різного внутрішнього) психічного, в результаті чого відбувається перетворення психоенергетичного потенціалу, виявлення змісту інформації та її значущості, або/і зміна змісту інформації та її значущості, тобто утворення нового пси-

хічного. Власне завдяки псі-операціям дитина починає здійснювати елементарні операції та виявляти форми мислення, внаслідок чого відбувається збільшення психоенергетичного потенціалу внутрішнього психічного (інформації, тобто знань і відомостей про предмети та явища, зв'язки і відношення між ними, про себе і своє ставлення до них, а також енергетичної потужності, тобто її значущості).

Псі-операції є елементом функціонування псі-програм, які фактично виявляються як нерозривна ланка здійснення послідовно-паралельних псі-операцій у заданому фіксованою установкою напрямі [8, с. 14–15]. Іншими словами, це взаємодія різного психічного, внаслідок чого формуються поняття, думки, ідеї, погляди; створюються образи, схеми або знакові системи, а також здійснюються дії, вчинки, поведінка, діяльність.

Слід зауважити, що свідомість також функціонує внаслідок впливу внутрішнього психічного на внутрішнє психічне, яке має місце у процесі мислення. Мислячи, дитина створює нове внутрішнє психічне (образи іграшок, дій з ними, псі-програми поведінки, ігор, взаємодії з матір'ю, батьком, сестрами, братами тощо).

Таким чином, психоенергетичним підґрунтям виникнення і функціонування свідомості людини як одного з рівнів психіки є, по-перше, існування зовнішнього і внутрішнього психічного у вигляді психоенергії. По-друге, наявність у психічному (зовнішньому і внутрішньому) інформаційної та енергетичної складових; виявлено, що визначення значущості інформації, котра закладена у психічному, і є процесом усвідомлення її змісту. По-третє, наявність у психіці дитини психічного несвідомого і надсвідомого, які «запускають» базові псі-програми, що забезпечують за допомогою псі-операцій взаємодію із психоенергією зовнішнього і внутрішнього психічного. По-четверте, виникнення у дитини первинних потреб як внутрішнього психічного, значущість яких формує відповідну фіксовану установку на реалізацію того, що закладено в інформації про потребу, а на стадії початку розвитку свідомості є якраз тим поштовхом, який спричиняє (запускає) процес формування псі-програм усвідомлення. По-п'яте, наявність і вплив на людину зовнішнього психічного,

інформація та значущість якого розширюють обсяг внутрішнього психічного (обсяг інформації та її значущість). По-шосте, псі-програми усвідомлення, які є головним знаряддям здійснення усвідомлених операційно-функціональних перетворень як зовнішнього, так і внутрішнього психічного на основі наявного у ній психічного, його психоенергії, її сприймання, обробки, перетворення.

Подальшого наукового пошуку потребують питання розвитку і функціонування свідомості людини на різних етапах життєдіяльності людини, вплив на неї зовнішнього психічного, різних сенсів життєдіяльності та ін., а також функціонування псі-програм свідомості, їх формування, удосконалення, руйнування тощо.

1. Агафонов А.Ю. Основы смысловой теории сознания / А.Ю. Агафонов. – СПб.: Речь, 2003. – 296 с.
2. Адлер Г. Лекции по аналитической психологии / Г. Адлер. – М.: Рефл-бук, К.: Ваклер, 1996. – 282 с.
3. Асмолов А.Г. По ту сторону сознания: методологические проблемы неклассической психологии / А.Г. Асмолов. – М.: Смысл, 2002. – 480 с.
4. Берн Э. Психика в действии / Э. Берн; пер. с англ. П.А. Самсонов. – Мн.: Попурри, 2007. – 432 с.
5. Варій М.Й. Енергетична концепція психіки і психічного: монографія / М.Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 318 с.
6. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / М.Й. Варій. – [3-те вид.]. – К.: Центр навчальної літератури, 2009. – 1007 с.
7. Варій М.Й. Психологія особистості: навч. посібник / М.Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 592 с.
8. Варій М.Й. Психологічні механізми чи псі-програми? / М.Й. Варій // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – Вип. 1. – С. 3–17.
9. Варій М.Й. Рівні людської психіки в енергетичній концепції / М.Й. Варій // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – Вип. 2. – С. 3–14.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.
11. Грофф С. За пределами мозга / С. Грофф. – М.: Изд-во Моск-го Транс персонального Центра, 1993. – 388 с.

12. Краткий психологический словарь / сост. Л.А. Карпенко; под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – М.: Политиздат, 1985. – 431 с.

13. Нойман Э. Происхождение и развитие сознания / Э. Нойман. – М.: Рефл-бук, К.: Ваклер, 1998. – 464 с.

14. Тайны сознания и бессознательного. Хрестоматия / сост. К.В. Сельченков. – Мн.: Харвест, 1998. – 496 с.

15. Феррер Х. Новый взгляд на трансперсональную теорию: Человеческая духовность с точки зрения соучастия / Х. Феррер; пер. с англ. А. Киселева. – М.: Издательство АСТ и др., 2004. – 397 с.

16. Хант Г.Т. О природе сознания: с когнитивной, феноменологической и трансперсональной точек зрения / Г.Т. Хант; пер. с англ. А. Киселева. – М.: Издательство АСТ и др., 2004. – 555 с.

17. Хиллман Дж. Архетипическая психология / Дж. Хиллман; перевод с английского Ю. Донца и В. Зеленского. – СПб.: Б.С.К., 1996. – 157 с.

Варий М.И. Психоэнергетическое основание возникновения и функционирования сознания человека.

Доказано, что психоэнергетическим основанием возникновения и функционирования сознания человека есть существование внешнего и внутреннего психического в виде психоэнергии, наличие в психическом, в том числе и первичных потребностях, информационной и энергетической составляющих; наличие в психике ребенка психического несознательного и надсознательного, которые «запускают» базовые пси-программы, стимулирующие начало развития сознания на основании формирования пси-программ осознания.

Ключевые слова: человеческая психика, сознание, внутреннее психическое, внешнее психическое, пси-операции, пси-программы осознания.

Vary M.I. Psychoenergetic foundation of emergence and functioning of human consciousness.

The article proves that psychoenergetic foundation and functioning of human consciousness is the existence of external and internal psychic as psychoenergy, the presence in it, including basic needs, informational and energetic components, the presence in the psychology of the child of unconscious and over conscious which «trigger» the basic PSY programs that stimulate the onset of consciousness based on the formation of psy-awareness programs.

Key words: human psyche, meaning, mental, mental internal, external mental, psy-operations, psy-awareness programs.

Стаття надійшла 29 квітня 2012 року